Llŷn
Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol
Area of Outstanding Natural Beauty

Rhif 20 • 2026
www.ahne-llyn-aonb.cymru

Llygad Llŷn

Newyddlen AHNE Llŷn

Yn y rhifyn hwn

Hyfforddiant Sgiliau Gwledig

Gwirfoddoli

Digwyddiadau

Prosiectau

Cronfa Datblygu Cynaliadwy

rhifyn 20

am ddim

Croeso i rifyn 2026 o Llygad Llŷn!

Braint eleni yw cyflwyno i chi, rifyn 20 o'n newyddlen arbennig. Mae pob math o brosiectau a gweithgareddau wedi bod yn digwydd yn AHNE Llŷn dros y misoedd diwethaf, a braf yw cael rhannu'r wybodaeth amdanynt.

Mae newyddion amrywiol yma – yn cynnwys hanes prosiectau difyr, gweithgareddau cyhoeddus a sesiynau gwirfoddoli.

Ni fyddai modd cyflawni ein gwaith yma yn AHNE Llŷn heb nawdd gan Llywodraeth Cymru, Cyfoeth Naturiol Cymru a Chyngor Gwynedd. Rydym yn gwerthfawrogi hefyd ymrwymiad yr holl aelodau ar ein Cyd-Bwyllgor Ymgynghorol. Diolchwn am yr holl gefnogaeth eto eleni – gan sicrhau ein bod yn gallu codi ymwybyddiaeth am Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol Llŷn a chydweithio yn lleol i gynnal a gwarchod yr holl nodweddion arbennig sydd yma.

Mae croeso i chi gysylltu gyda ni am fwy o wybodaeth am unrhyw elfen o'n gwaith neu roi eich barn.

Byddwn yn croesawu eich adborth.

CYHOEDDWYD GAN: AHNE Llŷn

LLUN CLAWR: Eglwys Llandegwnning

LLUN ISOD: Gwlad Llŷn o Nant Gwrtheyrn
© Gareth Jenkins

ARGRAFFWYD GAN: Gwasg Carreg Gwalch

Cynnwys a Chyflwyniad 2

Map AHNE Llŷn 3

Hyfforddiant Sgiliau Gwledig 4

Cyfleoedd Gwirfoddoli 5-7

Digwyddiadau 8-10

Prosiectau 11-13

Lle yn Llŷn? 14-15

Y Gronfa Datblygu Cynaliadwy 16

MANYLION CYSWLLT

AHNE Llŷn
Gwasanaeth Polisi Cynllunio, Tirwedd a Natur
Adran Amgylchedd
Cyngor Gwynedd
Ffordd y Cob
Pwllheli
LL53 5AA

Gwefan www.ahne-llyn-aonb.cymru
Instagram @ahnellynaonb
E-bost ahne@gwynedd.llyw.cymru

hyfforddiant sgiliau gwledig

Hyfforddiant Codi Waliau Cerrig Traddodiadol

Mae ein rhaglen flynyddol o hyfforddiant sgiliau gwledig yn parhau yn ystod mis Awst 2026. Byddwn eto yn ail-godi rhai o'r waliau cerrig traddodiadol ar Fynydd Rhiw. Mae'r hyfforddiant hwn yn cynnig cyfle i bobl ddysgu hen grefft a chyfrannu at gynnal a chadw yr amgylchedd hanesyddol – ac ennill sgiliau gwerthfawr at y dyfodol. Yn syml hefyd – gallwch ymuno er mwyn mwynhau'r awyr iach mewn ardal fendigedig.

Os hoffech chi gofrestru diddordeb – cysylltwch â ni.

gwirfoddoli

Gwirfoddoli

Mae llawer o waith gwerth chweil a phwysig wedi bod yn digwydd dros y misoedd diwethaf diolch i bobl ifanc ac oedolion sydd wedi rhoi eu hamser yn wirfoddol i wella eu cymunedau.

Ffrindiau'r AHNE

Mae grŵp Ffrindiau'r AHNE yn ymgymryd â thasgau yn rheolaidd – gyda Kevin Roberts, Warden AHNE Llŷn yn cefnogi a bod wrth law i oruchwylio gyda defnyddio'r offer a'r peiriannau. **Mae croeso cynnes i unrhyw un ymuno gyda ni – gyrrwch e-bost!**

Mae rhai enghreifftiau o waith diweddar yn cynnwys cynnal a chadw safle Capel Newydd Nanhoron, gwella'r llwybr i gopa bryngaer Garn Boduan a chlirio sbwriel oddi ar draethau Porth Neigwl ac Aberdaron. Buom hefyd yn gwella rhwydwaith o lwybrau cyhoeddus yn Aberdaron.

Yn wir – roedd y gwaith yn Aberdaron yn werth ei weld ac felly dyma drefnu taith natur arbennig ar gyfer disgyblion Ysgol Crud y Werin er mwyn crwydro'r llwybrau a mwynhau.

Gwirfoddoli fel Grŵp

Mae modd cysylltu gyda ni er mwyn cydweithio i drefnu sesiwn wirfoddoli fel grŵp – boed fel ysgol, clwb ieuenctid, cymdeithas neu wasanaeth cyhoeddus arbennig. Rydym yn awyddus i drafod a chydweithio bob amser!

Cafwyd un diwrnod arbennig yn ardal Llandegwnning yng nghwmni brwd a gweithgar Clwb Ffermwyr Ifanc y Rhiw ac aelodau o Gyfeillion Eglwys Llandegwnning.

Saif Eglwys Llandegwnning ym mhlwyf Botwnnog. Dyma adeilad trawiadol a hynod ddiddorol o ran ei hanes. Cafodd yr adeilad presennol ei ail-adeiladu yn 1840 ac mae wedi ei restru gan Cadw. Nid oes cofnod o pa bryd yr adeiladwyd yr eglwys wreiddiol ond cysegrwyd y safle i Sant Gwynin o'r 6ed Ganrif. Ychydig a wyddus am Gwynin – ond dywedir ei fod yn un o fynachod Ynys Enlli.

Treuliwyd y bore ar y safle yn barbio, plannu, clirio, glanhau a thrwsio dodrefn.

gwirfoddoli

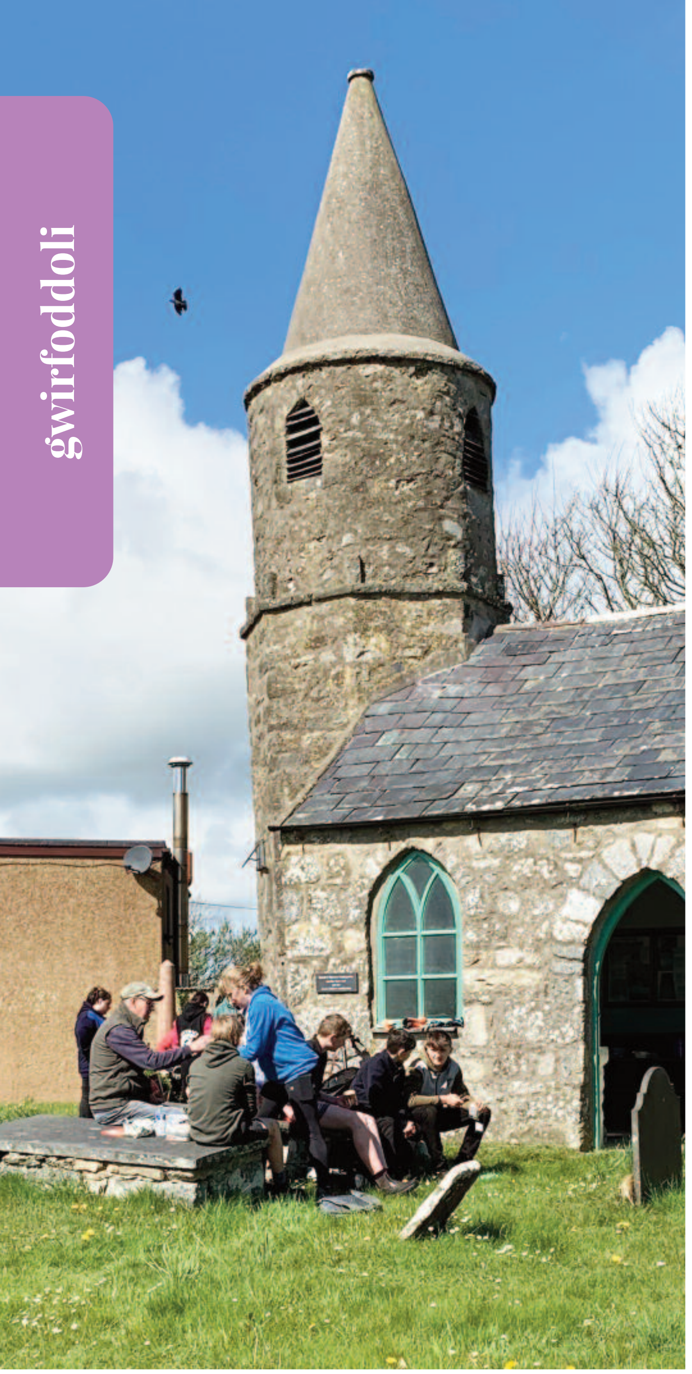

Awydd Cydweithio?

Cysylltwch gyda ni am sgwrs os ydych yn grŵp penodol neu os oes gennych chi safle penodol mewn golwg angen ei wella. Rhaid i'r safle fod yn lleoliad cyhoeddus o fewn ffiniau'r AHNE.
ahne@gwynedd.llyw.cymru

Pam Gwirfoddoli?

Mae llawer o fuddion i wirfoddoli – yn cynnwys:-

- Cyfarfod pobl newydd – ffrindiau oes!
- Dysgu am leoliadau arbennig yn eich ardal a'r hanes.
- Rhoi ymdeimlad o berthyn a balchder yn eich ardal.
- Cyfle i siaradwyr newydd ymarfer eu Cymraeg mewn awyrgylch groesawgar a chefnogol.
- Bod yn rhan o gynnal treftadaeth arbennig.
- Cynorthwyo i warchod yr amgylchedd a'r bywyd gwyllt.
- Ennill sgiliau gwerthfawr a hyder ar gyfer byd gwaith.
- Ennill amser gwirfoddol fel rhan o gymwysterau neu gwrs coleg.
- Gwella iechyd.
- Cyfle i ennill cymwysterau gyda Choleg Glynllifon wedi eu hachredu gan Lantra.

gwirfoddoli

Digwyddiadau

Rydym wedi cynnal sawl digwyddiad dros y misoedd diwethaf sydd yn codi ymwybyddiaeth am dirlun a rhinweddau arbennig yr ardal. Dyma i chi flas ar rai ohonynt:-

Taith Natur – Ysgol Crud y Werin, Aberdaron

Diolch i waith caled ein gwirfoddolwyr yn clirio llwybrau, cafwyd taith hyfryd yng nghwmni disgyblion Ysgol Crud y Werin. Mae pentref Aberdaron yn cynnwys rhwydwaith o lwybrau difyr a'n gwaith ydyw cynorthwyo i'w cynnal a chadw a thynnu sylw at y cyfleoedd hamdden maent yn ei gynnig. Mae rhai yn lwybrau arfordirol ac eraill yn rhai mewndirol – yn eich harwain i lefydd digon diddorol. Maent yn lwybrau hanesyddol yn llawn chwedlau a bywyd gwyllt arbennig.

Aeth y daith gyda chriw Crud y Werin o'r ysgol ac i lawr i'r pentref – gan droi gyferbyn â'r Becws i fyny'r nant a dilyn trywydd yr afon Daron. Cawsom edrych ar nifer o blanhigion gwahanol a chlywed trydar yr adar. Rhannwyd hanesion hefyd am y smyglwyr oedd yn troedio'r ardal dros y canrifoedd.

Roeddem yn dilyn ôl troed mae'n debyg, y smyglwr halen enwog Huw Andro. Diolch i'r plant am fore difyr a digon o sgwrsio!

Diolch hefyd am y croeso cynnes yng nghaffi'r Gegin Fach i orffen.

Sesiwn Wybodaeth – Creu Dolydd Blodau Gwylltion

Cawsom sesiwn ddifyr dan arweiniad Jo Porter o brosiect Dolydd Llŷn ar safle'r Felin Uchaf yn Rhoshirwaun. Mae Jo yn arwain ar brosiect Dolydd Llŷn – a bu'n rhoi cyflwyniad yn egluro sut mae mynd ati i greu dôl flodau o'r newydd a'u cynnal. Cafwyd cyfle wedyn i grwydro'r dolydd o amgylch y safle. Roedd yn sesiwn ddiddorol – ac yn plethu yn dda iawn i gynlluniau amgylcheddol eraill yn yr ardal ar hyn o bryd megis rhaglen Llywodraeth Cymru – Ffermio Bro.

Digwyddiadau i Ddod...

SESIWN WYBODAETH – PLANHIGION ESTRON

Dydd Iau, Ebrill 30ain – 1:30 tan 3:00 o'r gloch
Canolfan Fenter Congl Meinciau, Botwnnog

Sesiwn wybodaeth anffurfiol gyda Gethin Davies o Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri yn edrych ar wahanol rywogaethau estron a sut gellir eu gwaredu yn llwyddiannus - gyda chyfle i glywed am gefndir Prosiect Coedwigoedd Glaw Celtaidd LIFE. Byddwn yn clywed hefyd am y gwaith gan dîm AHNE Llŷn yn gwaredu gwahanol blanhigion dros y misoedd diwethaf gyda chefnogaeth ein gwirfoddolwyr. Bydd angen cofrestru o flaen llaw os gwelwch yn dda:-**ahne@gwynedd.llyw.cymru**

SESIWN WYBODAETH – TREFNU A CHYNNAL TEITHIAU CERDDED LLWYDDIANNUS

Dydd Iau, Mai 14eg – 1:30 tan 3:00 o'r gloch
Canolfan Fenter Congl Meinciau, Botwnnog

Ydych chi yn trefnu teithiau tywys yn eich ardal leol? Neu a oes gennych chi fwriad i wneud – ond yn ansicr sut mae mynd ati i roi'r trefniadau ar waith? Hoffech chi drafod eich syniadau mewn awyrgylch anffurfiol a hwyliog? Bydd y sesiwn hon yn gyfle da i rannu profiadau ac arferion da er mwyn rhoi sgiliau a gwybodaeth i chi drefnu teithiau tywys yn llwyddiannus sydd yn hygyrch i bawb. Byddwn hefyd yn rhannu gwybodaeth am lwybrau diddorol sydd i'w cael yn yr ardal. Sesiwn yng nghwmni Elin, Swyddog Gweithgareddau AHNE Llŷn a Carys, Cydlynydd Canolfan Fenter Congl Meinciau. Bydd angen cofrestru o flaen llaw os gwelwch yn dda:- **ahne@gwynedd.llyw.cymru**

Awyr Dywyll Arbennig!

Mae'n ffaith fod tirwedd Llŷn yn arbennig o hardd yn ngolau dydd – ond mae tywyllwch y nos hefyd yn cynnig cyfle i ni fwyhau'r awyr naturiol. Yn ogystal â'r mwynhad o brofi rhyfeddodau'r bydysawd – mae awyr dywyll o safon yn hollbwysig o ran ffyniant byd natur.

Rydym yn frwd dros warchod awyr dywyll y nos yn yr ardal, cydweithio ac addysgu i leihau llygredd golau artiffisial - ac ymgeisio i ennill statws swyddogol gan y Gymdeithas Awyr Dywyll Ryngwladol (IDA).

Cafwyd sawl gweithgaredd yn lleol er mwyn codi ymwybyddiaeth am ein hawyr dywyll arbennig. Yn wir – mae Llŷn yn un o'r ardaloedd gorau yng Nghymru o ran safon tywyllwch y nos ac rydym yn hynod o falch fod Ynys Enlli wedi ei hardystio'n Noddfa Awyr Dywyll Ryngwladol yn 2023.

Yn ystod dathliadau Wythnos Awyr Dywyll Cymru ym mis Chwefror - cafwyd noson arbennig yng nghwmni Mair Tomos Ifans ym Mhlas Carmel. Bu Mair yn adrodd straeon o bob cwr o'r byd a chwedlau difyr yn ymwneud â'r sêr a'r lleuad a buom yn cyd-ganu hefyd gyda Mair ar y delyn fach. Mae Mair yn rhan o brosiect cenedlaethol ehangach Cysur y Sêr – a diolch yn fawr iddi am danio brwdfrydedd a dychymyg – ac am gynnal naws gysurus. Diolch hefyd i'r staff ym Mhlas Carmel am y croeso.

Yn ogystal, bu'r prifardd Meirion MacIntyre Huws yn ymweld â nifer o ysgolion yr ardal yn cynnal gweithdai barddoni. Buom yn trafod ystyr a phwysigrwydd awyr dywyll arbennig yr ardal, pa fath o ryfeddodau sydd yn y nos ac effaith niweidiol llygredd golau artiffisial ar fywyd gwyllt. Diolch i bob ysgol am gymryd rhan ac am frwdfrydedd a cherddi bendigedig gan y disgyblion. Diolch yn arbennig hefyd i Mei am ei arweiniad ac am ysbrydoli'r plant i fwynhau'r tirwedd naturiol arbennig o'u cwmpas.

Ysgol Foel Gron

Ysgol Tudweiliog

Ysgol Edern

Tirweddau Cynaliadwy Lleoedd Cynaliadwy

O dan gynllun Tirweddau Cynaliadwy Lleoedd Cynaliadwy (TCLlC) mae Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol Cymru a'r Parciau Cenedlaethol, yn gallu gwneud cais i Lywodraeth Cymru am arian grant cyfalaf.

Cronfa o arian ar gyfer cefnogi prosiectau amgylcheddol ydi'r TCLlC gyda phwyslais cynyddol ar gynnal ac adfer natur a dad-garboneiddio. Gellir hefyd geisio am arian tuag at brosiectau amgylcheddol ehangach megis gwella is-adeiledd a mynediad.

Yn dilyn nifer o brosiectau llwyddiannus yn ystod 2022-25 rydym bellach mewn cyfnod grant newydd yn rhedeg o 2025 i 2027. Dyma wybodaeth am y prosiectau y buom yn gweithio arnynt yn ystod y misoedd diwethaf:

Plannu Coed Cynhenid

Yn dilyn gwaith blaenorol – un o'r prosiectau cyfalaf allweddol oedd plannu coed cynhenid. Mae plannu coed o'r math yma yn cynnig buddion sylweddol i'r amgylchedd yn cynnwys:

- Creu cynefinoedd ar gyfer bywyd gwyllt
- Amsugno carbon o'r amgylchedd
- Puro a rheoli dŵr
- Darparu adnodd cynaliadwy i'r dyfodol

Bu gwaith yn digwydd ar y safleoedd canlynol:

- Tŷ'n Parc, Y Rhiw
- Plas yn Rhiw, Y Rhiw
- Tir ger y Fynwent, Nefyn

Defnyddiwyd coed cynhenid gan gyflenwyr lleol ar gyfer y plannu, yn cynnwys derw, bedw, celyn, criafol, cyll a choed drain. Ein partneriaid ar y prosiect hwn oedd yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol a Chyngor Trefn Nefyn.

Abergeirch

Mae ardal o dir - tua 18 hectar rhwng pentref Edern a'r arfordir wedi ei ddynodi yn Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA). Mae'r afon Geirch yn rhedeg trwy'r safle ac yn cyrraedd y môr yn Abergeirch. Dynodwyd y safle oherwydd ei lystyfiant tir gwlyb corsiog arbennig.

Fel rhan o'r prosiect comisiynwyd cwmni Ecoscope i wneud asesiad ecolegol o'r safle a'r nodweddion sydd yn ei gwneud yn unigryw. Mae'r adroddiad hefyd yn cynnwys awgrymiadau o ran sut gellir cynnal ac adfer rhannau o'r safle. Yn ystod 2026-7 y gobaith yw y gellir gweithio i wireddu rhai o'r awgrymiadau hyn yn ogystal â gwella mynediad ac arwyddo ar y safle.

Dad-Garboneiddio Neuaddau Pentref

Nod y prosiect hwn yw cynorthwyo neuaddau pentref a chanolfannau i ddad-garboneiddio trwy fesurau fel insiwleiddio, newid i oleuadau ynni isel LED, systemau gwresogi di-garbon a chreu neu storio ynni adnewyddol. Bydd y mesurau hyn hefyd yn cyfrannu tuag at gynaliadwyedd ariannol gan arbed costau.

Yn ystod 2025-26 bu'r Uned AHNE yn gweithio gyda thair neuadd i greu y gwelliannau canlynol:

- Canolfan Edern – prosiect syml i uwchraddio yr holl oleuadau i rai LED.
- Neuadd Goffa Sarn – pecyn o fatris i storio ynni adnewyddol (paneli eisoes yn eu lle) a lleihau dibyniaeth ar y grid trydan.
- Y Ganolfan, Trefor – uwchraddio goleuadau i rai LED, gosod paneli solar ar y to, system batri ac insiwleiddio.

Rhywogaethau Ymledol Estron

Mae'r prosiect hwn yn deillio o waith ymchwil blaenorol - oedd wedi adnabod a diffinio lleoliadau ac ardaloedd lle mae'r rhywogaethau estron yn broblem. Mae rhywogaethau ymledol estron yn niweidiol i fywyd gwyllt cynhenid yr ardal ac yn cael eu hadnabod fel bygythiad. Roeddem felly yn awyddus i geisio cael gwared ar y rhywogaethau hyn mewn rhai mannau.

Yn ystod 2025 buom yn gwaredu Jac y Neidiwr (*Impatiens glandulifera*) ar ddau safle – ym Mhistyll a Phenllech. Er fod safleoedd eraill wedi eu hadnabod - roedd yn ymddangos fod y planhigyn wedi sefydlu mor gryf yn rhai o'r mannau hynny na fyddai yn bosib cael ei reoli.

Ar y cyfan mae Llysiau'r Dial (*Reynoutria japonica*) yn haws ei drin na Jac y Neidiwr oherwydd nad yw yn lledaenu mor sydyn. Felly yn ystod 2025, rhoddwyd llawer o ymdrech i'w chwistrellu ar amrywiol safleoedd cyhoeddus - yn arbennig ym mhentref Trefor. Byddwn yn ail-ymweld â'r safleoedd hyn yn ystod 2026 ac yn ail chwistrellu os bydd angen.

Bu gwaith hefyd yn digwydd wrth droed Garn Boduan a ger y traeth yn Llanbedrog i drin coed Rhododendron.

Byddwn yn ystod y gwanwyn yn cynnal sesiwn wybodaeth ddefnyddiol ar rywogaethau ymledol mewn partneriaeth ag Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri. Mae croeso cynnes i bawb. Am fwy o wybodaeth ac i gofrestru – ewch i dudalen 9.

Prosiectau Mynediad ac Is-Adeiledd

Yn ogystal â phrosiectau natur a dad-garboneiddio roedd gan yr Uned AHNE nifer o brosiectau isadeiledd / gwella mynediad.

Dyma flas ar rai ohonynt:

- Porthor – Adfer llwybr aml-ddefnydd ar hyd yr allt fôr a gosod byrddau picnic.
- Aberdaron – Ail-agor a gwella llwybr Rhif 16 o gyfeiriad i Aberdaron i blasty Bodwrdda.
- Cei Trefor – Adnewyddu rheiliau haearn ar safle'r harbwr a gosod meinciau newydd.

Am fwy o wybodaeth am yr holl brosiectau uchod – byddwn yn rhoi diweddariad yn rheolaidd ar ein cyfrif Instagram. Gallwch gysylltu gyda ni yn uniongyrchol hefyd dros e-bost **ahne@gwynedd.llyw.cymru**

Lle yn Llŷn?

Dyma gyfle i chi gymryd rhan mewn cystadleuaeth arbennig – drwy adnabod rhai o leoliadau'r ardal.
Allwch chi adnabod y chwe lleoliad isod tybed?
Gyrrwch eich atebion i ni dros e-bost yn cynnwys eich manylion cyswllt.
Dyma'r cyfeiriad – **ahne@gwynedd.llyw.cymru**
Dyddiad Cau, Awst 31ain 2026
Bydd un enillydd, i'w ddewis ar hap.
Ewch amdani a phob lwc!

GWOBR HAEL

Mordaith i ddau i Ynys Enlli

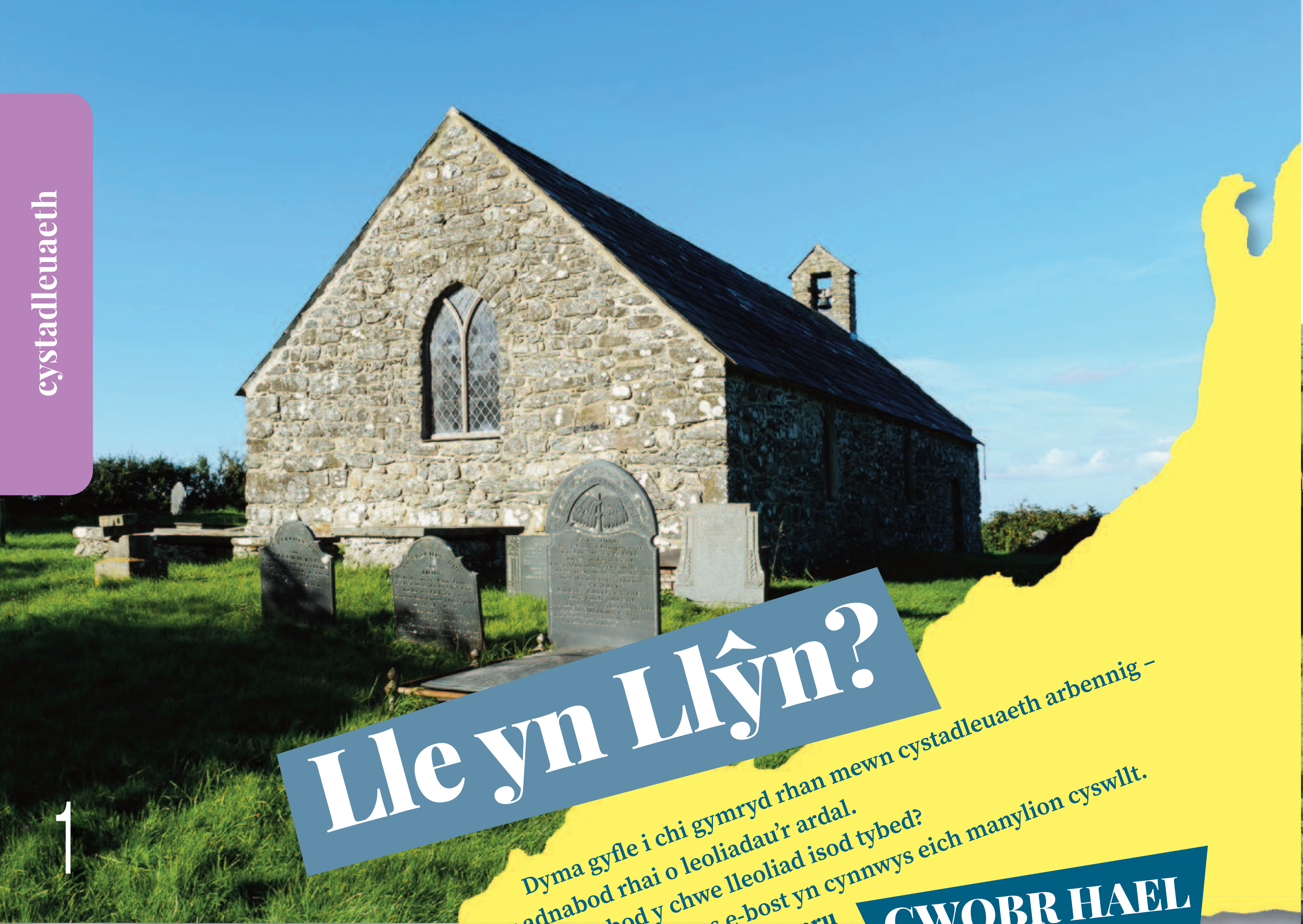
1

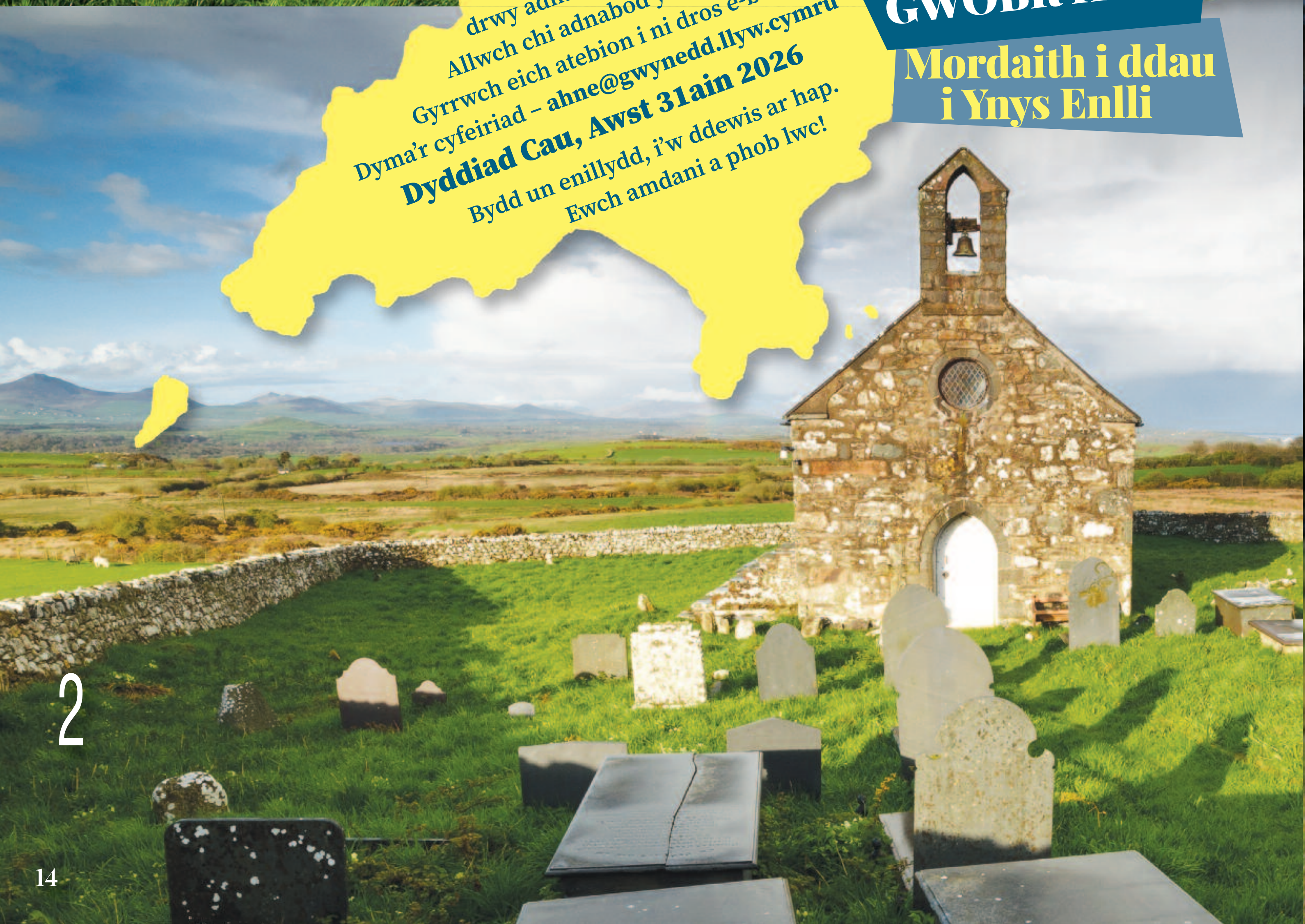
2

3

4

5

6

cystadleuaeth

Y Gronfa Datblygu Cynaliadwy

Pleser yw cyhoeddi fod y Gronfa Datblygu Cynaliadwy yn parhau yn y flwyddyn ariannol 2026 / 2027 a byddwn yn derbyn ceisiadau yn ystod y flwyddyn.

Beth ydi'r Gronfa?
Mae Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol Cymru yn derbyn cyllid gan Lywodraeth Cymru yn flynyddol ar gyfer cefnogi prosiectau amgylcheddol a chynaliadwy yn yr ardaloedd arbennig hynny.

Yma yn Llŷn – mae'r Gronfa yn cael ei gweinyddu o fewn yr Uned AHNE ac mae Panel Grantiau yn cyfarfod yn rheolaidd er mwyn asesu a gwneud penderfyniadau ar geisiadau amrywiol.

Sut fath o brosiectau sy'n gymwys?
Mae pwyslais ar gefnogi prosiectau sydd yn cynnal neu wella y tirlun a nodweddion arbennig, yn cynnal byd natur, yn gwella adnoddau cymunedol allweddol ac yn atgyfnerthu'r iaith Gymraeg a'r diwylliant.

Eleni – mae Llywodraeth Cymru wedi cyflwyno canllawiau newydd – a bydd yn ofynnol i 60% o'r cyllid gael ei ddyrannu i brosiectau sydd yn ymateb i'r argyfwng natur a hinsawdd a cholledion mewn bioamrywiaeth.

Pwy all ymgeisio?
Gall y Gronfa gefnogi ceisiadau gan asiantaethau, grwpiau gwirfoddol, cynghorau cymuned a mudiadau eraill – cyn belled fod gennych gyfansoddiad a chyfri banc.

Hefyd gall unigolion a chwmnïau preifat wneud cais – ar yr amod y gellir dangos y byddai eu prosiectau o fudd i'r ardal a'r gymuned.

Gwelwch wefan yr AHNE am fwy o wybodaeth neu cysylltwch gyda ni am sgwrs bellach ac i drafod eich syniadau.

ahne@gwynedd.llyw.cymru